

Sygn. akt: III AUa 915/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 grudnia 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Ewa Naze

Sędziowie: SSA Lucyna Guderska (spr.)

SSO del. Dorota Rzeźniowiecka.

Protokolant: st. sekr. sądowy Patrycja Stasiak

po rozpoznaniu w dniu 17 grudnia 2013 r. w Łodzi

sprawy **F. Z.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.**

o wypłatę emerytury,

na skutek apelacji organu rentowego

od wyroku Sądu Okręgowego w Kaliszu

z dnia 15 marca 2013 r., sygn. akt: V U 37/13;

1. **oddala apelację;**

2. **zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O. na rzecz F. Z. kwotę 120 (sto dwadzieścia) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za drugą instancję.**

Sygn. akt III AUa 916/13

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 12 października 2011 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. wstrzymał F. Z. wypłatę emerytury od dnia 1 października 2011 r., z uwagi na kontynuowanie zatrudnienia u pracodawcy, u którego pracowała bezpośrednio przed nabyciem prawa do emerytury.

Od decyzji powyższej ubezpieczona odwołała się do Sądu Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kaliszu, który wyrokiem z dnia 9 grudnia 2011 r. odwołanie oddalił.

F. Z. wniosła skargę o wznowienie postępowania zakończonego w/w wyrokiem i zmianę decyzji ZUS z 12 października 2011 r. oraz wypłatę zaległych świadczeń emerytalnych należnych od dnia zawieszenia emerytury wraz z odsetkami. Powołała na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 listopada 2012 r.

Organ rentowy wniosł o oddalenie skargi.

Zaskarżonym wyrokiem z 15 marca 2013 r. Sąd Okręgowy w Kaliszu w pkt 1 wznowił postępowanie zakończone prawomocnym wyrokiem tegoż Sądu z 9 grudnia 2011 r. i zmienił wyrok oraz poprzedzającą go decyzję ZUS z 12 października 2011 r. w ten sposób, że zobowiązał Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. do wypłaty F. Z. emerytury za okres od 1 października 2011 r., w pkt 2 przekazał wniosek skarżącej w przedmiocie odsetek do rozpoznania organowi rentowemu, a w pkt 3 orzekł o kosztach zastępstwa procesowego.

Sąd Okręgowy ustalił, że F. Z. wniosek o emeryturę złożyła w dniu 2 marca 2009 r. i decyzją z 9 marca 2009 r. przyznano jej świadczenie od dnia 1 marca 2009 r. tj. od miesiąca złożenia wniosku. Następnie, w oparciu o art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, decyzją z dnia 12 października 2011 r., organ rentowy wstrzymał wypłatę emerytury wobec braku rozwiązania stosunku pracy z dotychczasowym pracodawcą. W sprawie o sygn. V U 1410/11, zakończonej wyrokiem z dnia 9 grudnia 2011 r., Sąd Okręgowy w Kaliszu oddalił odwołanie F. Z. od powyższej decyzji.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd pierwszej instancji uznał skargę uzasadnioną. Wskazał, że wyrok Sądu Okręgowego z 9 grudnia 2011 r. został oparty na treści art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, zgodnie z którym prawo do emerytury ulega zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, ustalonym w decyzji organu rentowego. Przepis został wprowadzony przez art. 6 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw i wszedł w życie z dniem 1 maja 2011 r., przy czym zgodnie z zapisem art. 28 tej ustawy do emerytur przyznanych przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej art. 103a stosuje się poczynając od 1 października 2011 r. Jednakże Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 13 listopada 2012 r. w sprawie K 2/12 uznał, że art. 28 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw w związku z art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, dodany przez art. 6 pkt. 2 ustawy z 16 grudnia 2010 r., w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do osób, które nabyły prawo do emerytury przed 1 stycznia 2011 r., bez konieczności rozwiązania stosunku pracy, jest niezgodny z zasadą ochrony zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa wynikającą z art. 2 Konstytucji.

F. Z. uzyskała prawo do emerytury od dnia 1 marca 2009 r., a zatem mieści się w grupie osób, w odniesieniu, do której Trybunał uznał art. 103a za niezgodny z Konstytucją.

Art. 401¹ k.p.c. przewiduje prawo żądania wznowienia postępowania w wypadku, gdy Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie.

Z powyższych względów Sąd Okręgowy uznał za uzasadnione wznowienie postępowania w sprawie V U 1410/11, a wskutek uwzględnienia żądania skargi zmienił zapadły wówczas wyrok i poprzedzającą go decyzję ZUS.

Odnośnie odsetek od świadczenia w okresie zawieszenia jego wypłaty Sąd pierwszej instancji zauważył, że nie kwestia ta nie była przedmiotem orzekania w sprawie zakończonej wyrokiem z dnia 10 stycznia 2012 r. Zatem nie może być też przedmiotem badania w niniejszej sprawie. Jako nowe roszczenie podlegała natomiast przekazaniu do rozpoznania organowi właściwemu na podstawie art. 477¹⁰ § 2 k.p.c.

Apelację od wyroku złożył organ rentowy. Zaskarżył wszystkie 3 pkt wyroku Sądu Okręgowego zarzucając mu naruszenie prawa materialnego tj. art. 103a ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS w zw. z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 13 listopada 2012 r. Wniósł o zmianę wyroku w zaskarżonej części i przyznanie prawa do emerytury od 22 listopada 2012 r. tj. od dnia wejścia w życie wyroku Trybunału, ewentualnie o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji. Wskazał, że wyrok Trybunału

obowiązuje od dnia wejścia w życie i wywiera skutek jedynie w przód. Retrospektywny charakter wyroku Trybunału, jaki przyjął Sąd Okręgowy, nie jest uzasadniony.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest bezzasadna i jako taka podlega oddaleniu.

W sprawie nie ma sporu co do okoliczności faktycznych, w tym co do tego, że skarżąca jest objęta treścią przywołanego wyroku Trybunału Konstytucyjnego a zaskarżony skargą wyrok został wydany w oparciu o przepis prawa uznany za niezgodny z konstytucją.

Na etapie postępowania apelacyjnego spór sprowadza się do tego czy istnieją przesłanki do wznowienia postępowania i wypłaty wstrzymanego świadczenia emerytalnego skarżącej od dnia 1 października 2011 r., czy też od dnia ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego, tj. 22 listopada 2012 r. Spór dotyczy zatem skutków derogacyjnych niekonstytucyjnego przepisu, w szczególności czy przepis niekonstytucyjny traci moc *ex tunc* (od początku jego wejścia w życie), czy też *ex nunc* (od momentu stwierdzenia jego niekonstytucyjności).

Problematyka skuteczności wyroków Trybunału Konstytucyjnego należy do zagadnień skomplikowanych i budzących wątpliwości zwłaszcza w sytuacji, gdy Trybunał skorzysta z uprawnienia określonego w treści art. 190 ust. 3 Konstytucji. Zgodnie z tym przepisem orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, jednak Trybunał Konstytucyjny może określić inny termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego.

W wyroku Trybunału Konstytucyjnego wydanego w sprawie K 2/12 utrata mocy obowiązującej niekonstytucyjnego przepisu nie została odroczone w czasie, natomiast rozważenia wymaga, czy w takim razie automatycznie nastąpiła utrata mocy obowiązującej przepisu ze skutkiem od początku jego wejścia w życie.

W doktrynie ukształtowały się dwa przeciwstawne stanowiska. Pierwsze opiera się na założeniu wynikającym z treści art. 190 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którym orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne. Zwolennicy tego poglądu przywiązują szczególną uwagę do semantycznego znaczenia pojęcia utraty mocy obowiązującej. Skoro przepis traci moc z określoną datą, to znaczy że do tego czasu wywiera skutki prawne.

Istnieje również ustabilizowane stanowisko, które Sąd Apelacyjny w składzie tu orzekającym w pełni popiera, że przepis traci swój byt *ex tunc*, a więc od początku jego obowiązywania. Ma to miejsce w sytuacji, gdy sam tryb uchwalania ustawy był wadliwy. Tymczasem w uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 listopada 2012 r. w sprawie K2/12 Trybunał zauważył, że w toku prac legislacyjnych pierwotnie nowelizacja miała obejmować osoby przechodzące na wcześniejszą emeryturę. Z uwagi na zmianę zakresu zastosowania tej nowelizacji zostały podniesione uwagi krytyczne odnośnie konstytucyjności tego rozwiązania. W konsekwencji nowelizacja objęła osoby, które uzyskały prawo do emerytury bez konieczności rozwiązania stosunku pracy.

Zauważyć również należy, że także orzecznictwo Sądu Najwyższego formułuje stanowisko zmierzające w kierunku niestosowania przepisu niekonstytucyjnego do stanów faktycznych, w których formalnie nie dokonano jeszcze derogacji. W postanowieniu z dnia 7 grudnia 2000 r. w sprawie sygn. III ZP 27/00, OSNP 2001/10/331, Sąd Najwyższy orzekł, że akt normatywny uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą nie powinien być stosowany przez sąd w odniesieniu do stanów faktycznych sprzed ogłoszenia orzeczenia Trybunału. Podobny pogląd wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 września 2001 r., II UKN 542/00, OSNP 2003/11/276, stwierdzając że sąd drugiej instancji, który rozstrzyga sprawę po stwierdzeniu niezgodności przepisu ustawy z Konstytucją, nie może pominąć stanowiska Trybunału Konstytucyjnego i oddalić apelacji od wyroku, który został wydany przez sąd pierwszej instancji na podstawie przepisu niezgodnego z Konstytucją. W kolejnym wyroku z dnia 12 czerwca 2002 r., II UKN 281/01, Sąd Najwyższy zaprezentował stanowisko, że nie jest usprawiedliwioną podstawą kasacji zarzut zaniechania zastosowania obowiązującego w dacie wyrokowania przepisu ustawy, który następnie został uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z

Konstytucją. Orzecznictwo Sądu Najwyższego co do tego, że przy rozpoznawaniu środka odwoławczego sądy nie powinny stosować przepisu prawa, który został uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, jest jednolite. Zaprezentowana linia orzecznictwa Sądu Najwyższego jest stabilna i prowadzi do wniosku, że utrata mocy obowiązującej przepisu z powodu jego niezgodności z Konstytucją co do zasady oznacza, że przepis ten nie może być stosowany poczynając od daty jego uchwalenia. Wyrok Trybunału ma generalnie skutki retroaktywne, a przez to zachodzi konieczność ponownego rozpoznania sprawy z pominięciem już niekonstytucyjnego przepisu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 2008 r., V CO 43/08, LEX nr 564856, wyrok z dnia 21 listopada 2006 r., II PK 42/06, LEX nr 950622; wyrok SN z dnia 10 listopada 1999 r., ICKN 204/98, OSNC 2000, Nr 5, poz. 94; wyrok z dnia 16 grudnia 1999 r., II CKN 632/98, nie publ.).

Nie można przy tym pominąć, że w postanowieniu SN z dnia 13 stycznia 2009 r., II PO 8/08, wyrażono stanowisko, iż po wznowieniu postępowania na podstawie art. 401¹ § 1 k.p.c., Sąd stwierdzając, że orzeczenie wydane zostało na podstawie obowiązującego aktu prawnego, ma jednocześnie przesłankę do innego rozstrzygnięcia sprawy, uznając, że choć akt ten obowiązywał, to nie powinien być zostać w sprawie zastosowany, co okazało się dopiero po orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego (LEX nr 738350). W uzasadnieniu orzeczenia Sąd Najwyższy wskazał, że akt normatywny uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą, nie powinien być stosowany przez Sąd w odniesieniu do stanów faktycznych sprzed ogłoszenia orzeczenia Trybunału.

Przyjęcie rozumowania odmiennego sprowadzałoby się do konieczności formułowania podstawy prawnej wyroku na podstawie niezgodnego z Konstytucją przepisu ustawy wprowadzającej w życie obowiązek wstrzymania emerytury w stosunku do osoby, która nie rozwiązała stosunku pracy. Niekonstytucyjność przepisu ustawowego z istoty rzeczy jest stwierdzana po okresie jego obowiązywania, w sytuacji w której regulacja wywarła negatywny skutek w sferze praw jednostki. Nie można dzielić uprawnień skarżącej do emerytury na okres do dnia ogłoszenia wyroku Trybunału (zasadne wstrzymanie świadczenia) i po dniu ogłoszenia wyroku Trybunału (wznowienie prawa do świadczenia). Warto w tym miejscu podkreślić, że wznowienie prawa do wypłaty świadczenia nie wymaga od sądu określenia szczególnych przesłanek, lecz stwierdzenia jedynie faktu wstrzymania prawa do świadczenia. W konsekwencji odwołująca ma prawo do uzyskania świadczenia, które zostało jej wstrzymane w sposób niezgodny z prawem.

Reasumując, stwierdzenie przez Trybunał Konstytucyjny niezgodności z Konstytucją art. 28 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 257, poz. 1726) w związku z art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych prowadzi do derogacji uznanych za niezgodne z Konstytucją przepisów ze skutkiem *ex tunc*. Powyższe więc oznacza, że z chwilą opublikowania wyroku Trybunału Konstytucyjnego w Dzienniku Ustaw przepisy te utraciły zdolność do wymuszania określonego zachowania zarówno przez ich adresatów, jak również przez organy stosujące prawo, dając jednocześnie przewidziane wprost w art. 190 ust. 4 ustawy zasadniczej (tu w zw. z art. 401¹ k.p.c.), konstytucyjne uprawnienie do wznowienia postępowania zakończonych orzeczeniem wydanym na podstawie tych niekonstytucyjnych przepisów. Gdyby więc podzielić stanowisko organu rentowego o tym, że aż do momentu ogłoszenia orzeczenia Trybunału, akt uznany za niekonstytucyjny ma pełną moc obowiązującą i powinien być bez żadnych zastrzeżeń stosowany przez sądy do stanów faktycznych powstałych przed ogłoszeniem tego orzeczenia, to w istocie przekreśliłoby to sens instytucji wznowienia postępowania, którego celem jest przecież restytucyjne wydanie orzeczenia zgodnego z prawem, w zgodzie z wartościami i zasadami konstytucyjnym. O tak rozumianych skutkach orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego stanowią między innymi wyroki samego Trybunału z dnia 2 marca 2004 r. SK 53/03, OTK 2004/3/16, czy 9 czerwca 2003r. SK 5/03 OTK 2003/6A/50.

Warto w tym miejscu także przywołać stanowiska wyrażane w orzeczeniach Sądu Najwyższego dotyczące art. 103 a ustawy wyrok z 6 czerwca 2013 roku w sprawie HUK 330/12 i z dnia 4 września 2013 roku w sprawie II UK 24/13 (legalis) i tam wyrażane poglądy co do skutków uznania przepisu za niekonstytucyjny wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt przedmiotowej sprawy, stwierdzić należy, że przy dokonaniu ponownej oceny prawnej występującego w niej przedmiotu sporu - z wyłączeniem już uznanych za niekonstytucyjne, a wyżej

powołanych przepisów - roszczenie wnioskodawczym podjęcia wypłaty emerytury z dniem 1 października 2011 r. okazało się w pełni zasadne, jako, że niekonstytucyjnym okazał się warunek rozwiązania stosunku pracy do kontynuowania wypłaty emerytury odwołującej. Tym samym Sąd Okręgowy na podstawie art. 401¹ k.p.c. zasadnie wznowił postępowanie w sprawie i na mocy art. 412 § 2 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok tegoż Sądu z dnia 9 grudnia 2011 r. sygn. akt V U 1410/11, jak też poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 12 października 2011 r. w ten sposób, że podjął wypłatę emerytury skarżącej od dnia 1 października 2011 r.

Organ rentowy kwestionował również fakt przekazania mu do ponownego rozpoznania roszczenia o odsetki od zaległego świadczenia. Nie wskazał tu jakichkolwiek zarzutów, należy jednak dorozumiewać, że skoro poprawnym okazałoby się pogląd organu rentowego, że skarżącej nie przysługuje wypłata zawieszony emerytury, to bezcelowym byłoby rozpoznawanie wniosku o odsetki od takiego świadczenia. Skoro jednak organ rentowy jest zobowiązany do wypłaty świadczenia głównego (zaległej emerytury) to tym samym nie można przesądzać a priori o bezzasadności wniosku o odsetki. Jak słusznie zauważył Sąd Okręgowy to żądanie nie było dotychczas przedmiotem rozważenia przez ZUS, co czyni koniecznym skorzystanie z art. 477¹⁰ § 2 k.p.c. i przekazanie takiego wniosku do rozpoznania przez organ rentowy.

Sąd Okręgowy prawidłowo wreszcie rozstrzygnął w przedmiocie kosztów procesu, na które złożyły się koszty zastępstwa procesowego, mając na względzie, że de facto skarżąca wygrała swą sprawę.

Podsumowując apelacja ZUS jest bezzasadna i podlega na podstawie art. 385 k.p.c. oddaleniu.